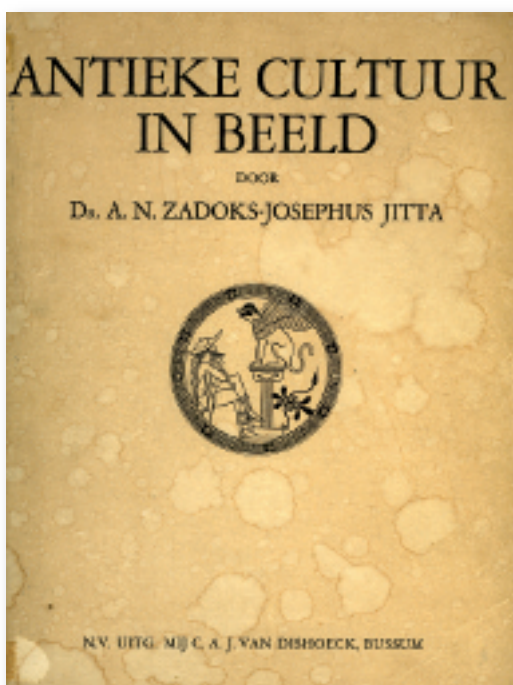

Een hart onder de riem

Ida Gerhardt verblijdt een leerling met een boek

door Jeroen Kummer

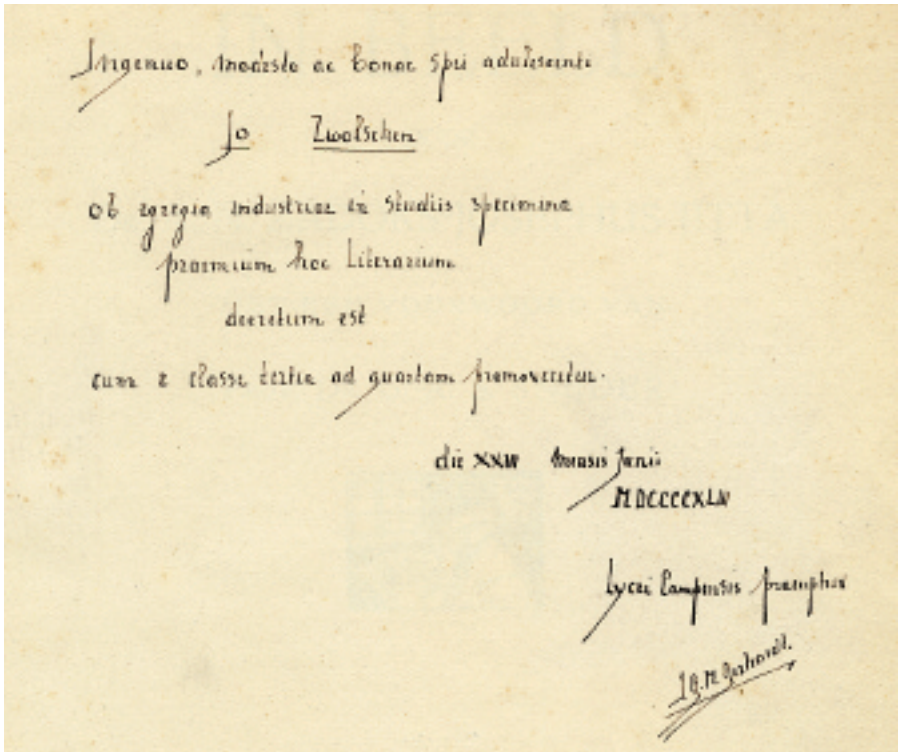
In particulier eigendom bij mevrouw G.A. Zwolschen-Scholten in Kampen wordt een boek bewaard dat een bijzonder verhaal te vertellen heeft. Het gaat om een exemplaar van *Antieke cultuur in beeld* door dr. A.N. Zadoks-Josephus Jitta (Bussum 1936). Het bijzondere is niet zozeer gelegen in de inhoud van de bundel - een rijk geïllustreerde inleiding in de vormtaal van de klassieke oudheid, op zich fraai genoeg -, als wel in twee toevoegingen: een opdracht en een ingeplakt briefje. Beide zijn van de hand van de dichteres Ida Gerhardt.

Het voorplat van het boek.

Het boek

Ida Gerhardt (1905-1997) was van 1939 tot 1951 woonachtig en werkzaam in Kampen. Als docent klassieke talen verbonden aan het Gemeentelijk Lyceum alhier maakte zij dus ook de oorlogsjaren mee in onze stad. Ergens middenin die duistere tijd - om precies te zijn op 23 juni 1943 - gaf zij *Antieke cultuur in beeld* aan een leerling ten geschenke, en schreef voorin het boek met pen de volgende opdracht:

De handgeschreven opdracht van Ida Gerhardt.

Ingenuo, modesto ac bonae spei adulescenti

Jo Zwolschen

ob egregia industriae in studiis specimina
praemium hoc literarium
decretum est

cum e classe tertia ad quartam promoveretur.

die XXIII mensis Junii

MDCCCXLIII

Lycei Campensis praeceptor
I.G.M. Gerhardt.

In het Nederlands:

Aan de schrandere, bescheiden en goede hoop der jongelingschap

Jo Zwolschen

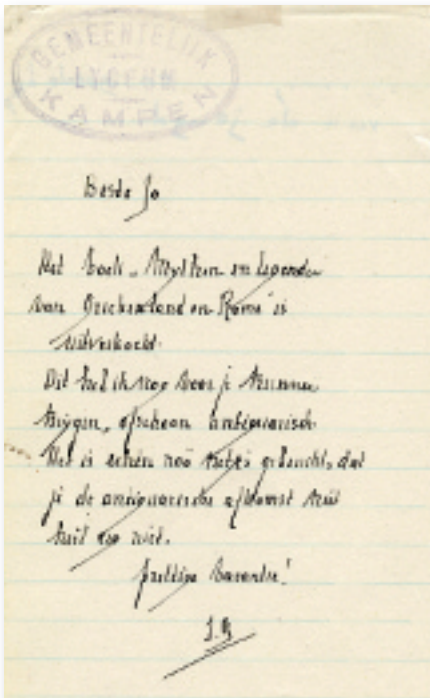
*vanwege de uitstekende voorbeelden van vlijt bij de studie
is dit boek als beloning
opgedragen*

toen hij van de derde naar de vierde klas werd bevorderd.

*Op de 23ste dag van de maand juni
1943*

*lerares van het Lyceum van Kampen
I.G.M. Gerhardt.*

Op de Franse pagina van het boek is bovendien met plakband een notitievelletje bevestigd. Het draagt het stempel van het Gemeentelijk Lyceum Kampen - hadden alle docenten zo'n gestempeld notitieblok standaard tot hun beschikking? - en is een kattedelletje aan het adres van de ontvanger van het geschenk:

Beste Jo

Het boek "Mythen en Legendes van Griekenland en Rome" is uitverkocht.

Dit heb ik nog voor je kunnen krijgen, ofschoon antiquarisch. Het is echter zo netjes gebruikt, dat je de antiquarische afkomst niet heel erg ziet.

Prettige vakantie!

I.G.

Het ingeplakte briefje van Ida Gerhardt.

De eigenaar

Mevrouw Zwolschen: 'De enige die zou kunnen vertellen over de precieze achtergronden van het cadeau, is mijn man Jo zelf, maar die is helaas in het jaar 2000 overleden. Wat de aanleiding is geweest om hem dat boek te geven, en bijvoorbeeld ook hoe het is overhandigd - in de klas? of juist erbuiten? -, weet ik niet. Ik heb mijn man pas na de oorlog leren kennen, en was er dus ook niet bij toen het gebeurde.

Wat ik wel kan zeggen, is dat Johannes Willem Zwolschen, zoals zijn volledige naam luidt, op 15 juni 1926 in Kampen is geboren, en dat hij in de eerste oorlogsjaren wees is geworden. Moeder was al in 1937 gestorven, en in maart 1941 viel ook vader weg. Jo was toen dus nog geen vijftien jaar oud. Op de dag van de begrafenis is hij, samen met zijn broers en zusje, in het Kamper weeshuis opgenomen. Een ramp, ook omdat het betekende dat je zwarte, aangepaste weeshuiskleding kreeg. Het was een stigma, maar mijn man bleef altijd positief en kon zich heel goed aanpassen, dus ik geloof niet dat hij er zich door uit het veld heeft laten slaan. En bedenk: hij was niet de enige. Vroeger had je veel meer weeskinderen dan tegenwoordig.

In dat jaar 1941 zat Jo nog op de ULO, en zoals dat toen ging moest hij aan het eind van de cursus zijn rapport komen laten zien aan de verzamelde regenten van het weeshuis, die achter een grote tafel in vergadering bij-

Portret van Jo Zwolschen, omstreeks 1946.

eenzaten. Die zagen al die negens en tienens, en hebben toen bepaald dat hij naar het gymnasium moest. Zo is hij bij Ida Gerhardt in de klas terechtgekomen.

Als gezegd, wat Gerhardt er nu precies toe heeft gebracht om hem dat boek cadeau te doen, weet ik niet. Wel dat Jo altijd met enorme waardering over haar sprak. Na de oorlog, toen wij als verliefd stelletje samen uit wandelen gingen, kwamen we haar wel eens tegen, en dan was hij altijd vol lof. Ik herinner me dat we haar een keer zagen aan de Oosterholtsesteeg, een heel klein figuurtje in de verte, en dat Jo toen zei: "Kijk, daar heb je juffrouw Gerhardt! Die staat te mediteren."

In het laatste oorlogsjaar is Jo opgepakt en naar Duitsland gevoerd. Na terugkeer

Klassenfoto genomen vóór de hoofdingang van het Gemeentelijk Lyceum in Kampen, vermoedelijk in 1946. De jongeman die het beeld op schoot houdt, is Jo Zwolschen.

in Kampen heeft hij zijn gymnasiumdiploma behaald en is hij gaan studeren: rechten, want medicijnen, wat hij eigenlijk wilde doen, vonden de regenten te kostbaar. Uiteindelijk heeft hij een mooie carrière gemaakt in dienst van het ministerie van Landbouw. We hebben samen drie kinderen grootgebracht, en nadat Jo met vervroegd pensioen was gegaan, zijn we vanuit Wageningen terugverhuisd naar Kampen. Hij is de persoon en het werk van Ida Gerhardt altijd met grote belangstelling blijven volgen.'

Tot slot

In de loop der jaren heb ik een aantal oud-leerlingen van Ida Gerhardt een vraaggesprek mogen afnemen. Zonder uitzondering spraken zij met warmte over hun vroegere lerares klassieke talen, maar ik heb nooit gehoord dat Gerhardt de gewoonte had om aan het einde van het schooljaar cadeaus uit te delen. Met enige voorzichtigheid leid ik hieruit af, dat haar geste in de richting van Jo Zwolschen een zeldzaamheid moet zijn geweest.

Ida Gerhardt had een bijzonder hoge opvatting van haar taak als docent, zoals ook uit haar correspondentie op talrijke plekken blijkt. Ze keek scherp

naar 'haar' kinderen, en als ze zag dat iemand in de verdrukking zat, kwam ze in het geweer. Misschien vond ze gewoon dat die pientere, ijverige weesjongen, in zijn eeuwige zwarte kleren, wel een hart onder de riem kon gebruiken, en is ze zo op het idee gekomen hem te verblijden met een boek.

Zouden ze nog bestaan, trouwens: van die docenten die een leerling, bij wijze van complimentje en als aanmoediging, aan het begin van de zomervakantie een mooi boek cadeau doen?

Bronnen

Vraaggesprek met mw. G.A. Zwolschen-Scholten, d.d. 24-11-06.

I. Gerhardt, *Courage! Brieven bezorgd door Ben Hosman en Mieke Koenen* (Amsterdam 2005).

J. Kummer, 'Mijn prachtige, mijn hondse baan. De dichteres Ida Gerhardt in Kampen', in: *Kamper Almanak 1996*.

J. Kummer, 'Wanneer schrijf jij eens wat over jezelf? De correspondentie van Ida Gerhardt met Catharina Ypes', in: *Kamper Almanak 2005*.